

Fribūro universiteto lietuvių studentų draugija „Rūta“ 1899–1915 m.

Dr. Algimantas Katilius, Lietuvos istorijos institutas

Tekstas parengtas pagal pranešimą, skaitytą Bažnytinio paveldo muziejuje 2019 m. rugsėjo 27 d.

Iš pradžių Fribūro universiteto lietuviai studentai dalyvavo bendrų su lenkais draugijų veikloje. Tačiau dėl tautinių nesutarimų tai truko neilgai. Įkurti „Rūtos“ draugiją studentus kunigus paskatino į Fribūrą studijuoti iš Ciuricho atvykęs pasaulietis Juozas Petrulis. Fribūro universiteto lietuvių studentų draugija buvo įkurta 1899 m. gegužės 7 dieną. Draugijos kūrėjais buvo Fribūro universiteto studentai Kazimieras Jurgis Matulaitis (Daugirdas), Juozapas Stankevičius (Montvidas), Jonas Naujokas (Norvidas), Modro (pavardė neaiški), Griauža (neaišku, ar pavardė, ar slapyvardis) ir Juozas Petrulis. Juos galima laikyti „Rūtos“ draugijos signatarais. Apie „Rūtos“ draugijos pirmųjų metų veiklą sužinome iš pačių studentų rašytos „Rūtos“ draugijos kronikos, kuri apima 1899–1907 m. laikotarpį. Kronikos rašymui vadovavo istorijos studentas Jonas Totoraitis (Norus). Rašydami kroniką studentai stengėsi parodyti ne tik draugijos gyvenimą (pvz., referatų ir straipsnių rašymą, lietuviškų laikraščių prenumeratą, bibliotekos komplektavimą), bet ir aptarti Lietuvos vidaus gyvenimą (pvz., rinkimus į dūmą) bei užsienio lietuvių problemas (pvz., lietuvių parapijos steigimą Londone).

Nors skirtumai tarp lietuvių ir lenkų jau buvo išryškėję, istoriniai ir kultūriniai saitai dar jungė lietuvius ir lenkus studentus. Tai matosi iš pačių studentų požiūrio į Lietuvos ir Lenkijos santykius ir bandymus užmegzti kontaktus su lenkų emigracijos politiniais veikėjais (šie ryšiai nenuėjo toliau pokalbių). Jurgis Matulaitis ir Pranciškus Būčys lietuvius ir lenkus matė kaip neišskiriamas tautas, sujungtas bendros istorijos. Fribūro universiteto studentai taip pat įdomiai žvelgė į Lietuvos nepriklausomybės klausimą. „Rūtos“ draugijos nariai dar negalvojo apie politinę Lietuvos laisvę, jiems svarbiau buvo tautos kultūrinis darbas. Emocingai tuos lietuvių ir lenkų istorinius ir kultūrinius ryšius išsakė palaimintasis J. Matulaitis. Čia pacituosime pasakytą jo kalbą: „Mieli Brolei! Argi galit už piktą laikytie mums jauniems kunigams, kad mes šendien stengiames po penkių šimtų metų parupyti savo žmonems jų prigimtoje kalboje katekizmą; ar galit kaltit mus inteligentus, kad norime apšviest tą artoją, kurio prakaitu ir darbu mokslą išėjome; ar tai nuodeme, kad mes ruošemes apie labą tų žmonių, iš kurių mes kilę; kad jiems vargą vargti padedam, kad į juos jų ir mus prigimta kalba prakalbame?.. Argi galit tą parodyti atskalinystę, skirimusi, šalinimusi no lenkų? Brolei! Tik jus mylit tą pilką sermegą, ka mus

maitina; tik jus žinot, ką mes jei kalti – ten mus syla ir stiprybe. – Argi tai galimas daigtas net ir kalbėti apie kokį nors skyrimąšį! Skyrimas negalimas! Aplinkybes mus į kruvą suvede, liuosas noras suvienijo, istoria surišo, o šimtai metu į vien sujunge; o bedos vargai su geležies pančiais mus surakino ir sukale. Eik! Kas stengiasi juos sulaužit? – Mus tevai išvien už liuosybę galvas gulde, išvien kraują liejo. Eik! Kad nori! Surink po Lietuvą ir Lenkų žemę kaip plati tuos kaulus, ka no amžiu ilsis! – ir išskirstik juosius. Eik! Surink po lašą ta kraują, ka mus senei prosenei iš vien už savo tevyne upeliais liejo! ir išskirstik jį: čia tai tavo Lenke, o čia tai tavo Lietuvi. – O tada galėsi atskirt Lietuvius no Lenkų! Tada perskirsi abi tauti! Per amžius gereme mes, Brolelei iš vienos taures saldumus ir čiamarius ir negaliu ne gerti, – Taigi ir gerkim. Tegyvuoja vienybe.“

1907–1915 m. laikotarpiu Fribūro universitete padaugėjo studentų iš Lietuvos, tarp jų buvo daugiau pasauliečių. Svarbu, jog ėmė pasitaikyti ir moterų studenčių (O. Valaitytė). Tiesa, pirmoji moteris, atvykusi studijuoti į Fribūro universitetą, buvo Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana, kuri 1905–1907 m. studijavo Ciuricho ir Fribūro universitetuose. Ji buvo ir „Rūtos“ narė. Be to, Rusijos imperijos valdžios požiūris į kunigų studijas užsienio universitetuose pasidarė liberalesnis. Jie jau buvo išleidžiami oficialiai. Šiuo leidimu pasinaudojo nemažai dvasininkų iš Lietuvos.

Šio laikotarpio „Rūtos“ draugijos veiklą atskleidžia išlikę draugijos posėdžių protokolai. Juose randame daug mažiau svarstytų klausimų, kurie būtų svarbūs platesniame Lietuvos visuomenės gyvenimo kontekste. Svarstyti įprasti, draugijos gyvenimui svarbūs klausimai: referatų skaitymas ir jų aptarimas, straipsnių siuntimas laikraščių redakcijoms, laikraščių prenumerata, bibliotekos kaupimas ir jos tvarkymas, santykiai su studentais lenkais, švenčių šventimas ir panašūs klausimai.

Tačiau pats svarbiausias 1907–1915 m. laikotarpio lietuvių studentų darbas – tai tarpuniversitetinės Lietuvių katalikų studentų sąjungos įkūrimas ir laikraščio, skirto besimokančiam jaunimui, išleidimas. Apie būsimą laikraštį vienas jo organizatorių Leveno universiteto studentas Pranciškus Kuraitis laiške Aleksandrui Dambrauskui-Jakštui rašė: „Reikia šį dalyką plačiau persvarstinėti; turime su kitais draugais, įpač su svietiškais studentais pasitarti, kad kaip reikiant eitų moksleivių laikraštis, turi jis būti pačios moksleivijos vedamas ir pačios moksleivijos pirmučiausiai rašliaviškai palaikomas. Dėlei įvairių aplinkybių toji redakcija negali būti užsienyje, bet turi būti Rusijos ribose. [...] Tuo tarpu aišku, kad nė kun. M. Vaitkus, nė kitas koks kunigas negali būti tinkamu moksleivių laikraščio redaktorium. Gaila būtų ir laiko ir truso

ir pinigų, nes pasisekimo neturėtų; taip bent prieina spręsti nusižiūrėjus į mūsų moksleivijos psichologiją, atmosferą ir turint omenyje kitų tautų panašių bandymų istoriją.“

Pirmiausia aukštosiose mokyklose studijuojančio jaunimo organizavimu susirūpino Leveno (Belgija) universiteto studentai lietuviai. Šiame universitete 1909 m. rudenį aptinkame nemažą kunigų studentų būrelį, kurie tais pačiais metais subūrė draugiją „Lietuva“. Šios draugijos nariai ėmėsi organizuoti tarpuniversitetinę studentų draugiją. Į naujai kuriamą draugiją buvo įtraukti ne tik užsienio universitetuose studijuojantys jaunuoliai, bet ir Rusijos aukštųjų mokyklų studentai. Studentų draugijos organizavimo darbuose aktyviai dalyvavo ir Fribūro „Rūtos“ draugijos nariai. Draugijos organizavimas vyko susirašinėjant laiškais. Nustatyta, kas prisideda prie steigiamos Sąjungos, išrinkta vieta valdybai, parinkti būsimos valdybos nariai. Fribūro lietuvių studentų draugija „Rūta“ klausimą apie prisidėjimą prie steigiamos Lietuvių katalikų studentų sąjungos savo susirinkime svarstė 1909 m. gruodžio 5 dieną. Taip pat buvo perskaitytas kvietimas prisidėti prie Sąjungos ir jos įstatai.

1915 m., pasikeitus Lietuvos politinei padėčiai, buvo nutarta pakeisti „Rūtos“ pavadinimą į užsieniečiams labiau suprantamą „Lituania“, kuris reiškė ir Lietuvos reklamą tarp užsieniečių. „Rūtos“ draugijos pavadinimas į „Lituania“ dviejų trečdalių balsų dauguma buvo pakeistas 1915 m. lapkričio 9 dienos susirinkime. Prasidėjo naujas draugijos etapas.

Trumpai pažvelgus į „Rūtos“ šešiolikos metų istoriją galima konstatuoti, kad ši draugija buvo viena pirmųjų lietuvių studentų užsienyje draugija. Jos veikla glaudžiai susijusi su studentų siekiu išlaikyti savo tautinį, kultūrinį ir pasaulėžiūrinį identitetą ir geriau intelektualiai pasirengti darbui Lietuvoje.